

I. Dünya Savaşı'nda Çin'de Alman Faaliyetleri

DOI: 10.26466/opus.815302

*

Yusuf Aydın*

* Öğr. Görevlisi, Polis Akademisi

E-Posta: yusufaydin47@hotmail.com

ORCID: [0000-0001-9667-9246](https://orcid.org/0000-0001-9667-9246)

Öz

Sanayi ihtilalini tamamlayan büyük Avrupa devletleri, hammadde ihtiyacı nedeniyle her tarafa olduğu gibi Uzak-Doğu'ya da yöneldiler. Ancak beklenmedik bir rakip olan Almanya ortaya çıkınca diğer muntikalarda olduğu gibi Uzak-Doğu'da da emperyalist devletler arasında sömürge mücadelesi kızıştı. Her bakımdan ilkel bir durumda bulunan Çin, bu sıralarda emperyalist devletlerin baskısı altındaydı. Japonya, Fransa ve İngiltere, Uzak-Doğu'da Çin'e yerleşince Almanlar da rakip bir kuvvet olarak demiryolu, bankacılık vs. yatırımlarla Çin'e yerleşti, hatta hemen her alanda rakiplerinden hayli ilerleydi. Almanya Çin'deki menfaatlerini korumak maksadıyla Çin'in tarafsız kalmasına mukabil mühim menfaatler sunduysa da amansız denizaltı savaşlarında çok sayıda vatandaşını kaybeden Çin, Almanya'ya karşı mesafeli davrandı. Eski geçici devlet başkanı Sun Yat Sen, Lloyd George'a ve Çin Hükümet üyelerine yazdığı mektupta, Çin'in tarafsızlığına destek verilmesini ve Çin Müslümanlarının Osmanlı Hali-Sultanının tesiri altında isyan edebileceklerini bildirdiyse de Çinli politikacılar kayıtsız kaldılar. Çin Hükümeti, 14 Ağustos 1917'de Almanya'ya harp ilan etti ve harpten kazançlı çıktı. Bu çalışmada Almanya'nın Çin'deki faaliyetleri 1914-1918 yıllarına sınırlı kalmış ve Fransız arşiv ve periyodiklerine ve Türk kaynaklarına başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çin, Almanya, Cihat, Uzak-Doğu, Sömürgecilik

German Activities in China During The World War I.

*

Abstract

Major European states that completed the industrial revolution also turned to the Far-East to meet their raw material needs. However, when Germany, an unexpected rival, emerged, the colonial struggle between the imperialist states in the Far East also heated up. China, which was in a primitive state in all respects, was under the pressure of the imperialist states at this time. Japan, France, and England settled in China in the Far East. As a result, the Germans, as a rival force, settled in China with investments such as railroad and banking and were further ahead of their competitors.

Although Germany offered benefits in order to protect its interests in China and to keep it neutral, China, which lost a lot of losses in submarine wars, was distant from Germany. Interim president Sun Yat-Sen, in his letter to Lloyd George and members of the Chinese government, declared support for China's neutrality and that Chinese Muslims could revolt under the influence of the Ottoman Caliph-Sultan, but Chinese politicians remained indifferent. The Chinese government declared war on Germany on Monday, August 14, 1917, and Germany came out defeated from the great war.

In this study, the activities of Germany in China and the reflections of the Ottoman jihad in China were examined and the exclusive 1914-1918 was taken and the French archives and periodicals and Turkish sources were consulted.

Keywords: China, Germany, Holy war, Far-East, Colonialism

Giriş

20. yy. Avrupa'nın dünya üzerindeki ve insanın tabiat üzerindeki kesin hâkimiyeti olarak tarif edilir. Bu yüzyılda, Asya'nın batılılar ama bilhassa Ruslar ve İngilizler tarafından istilası olarak düşünülür. Bu asırda Ruslar, Sibirya düzlüklerine ve Mançurya'ya; Hindistan hâkimi İngilizler de Tibet ve Birmanya üzerinden Çin'e iniyorlardı. Bu sıralarda, Uzakdoğu'da, son 30 yılda modern bir güç haline gelen Japonya da, Kore'ye doğru genişlemek peşindeydi (Lévy, 1965, s.5). Artık Pasifik'te emperyalist akınlar önlenemez bir süratle ilerliyordu.

“Şark Meselesi” hayli eski bir mesele ise de “Pasifik Meselesi” aksine hayli yenidir. Denizciliğin gelişmesiyle birlikte Uzak-Doğu seferleri başladı. Denizcilikle ilgili sorunlar yavaş yavaş sömürge meselesine dönüştü. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla dikkatler Uzak-Doğu'ya çevrildi. Kıta kuvveti olarak Rusya ve denizlerin hâkimi İngiltere burada rekabete başladı. Bu rekabete Japonya ve ABD de katıldı. ABD, Filipinlere yerleşti, Japonya da Rusya'yı 1905'te ağır bir mağlubiyete uğrattı. 1914'te Panama Kanalı'nın açılışı ile Uzak-Doğu'da ABD-Japon rekabeti hızlandı. Büyük Harp sırasında ilişkiler daha da karmaşık hale geldi: Amerikan ve Japon donanmaları, Pasifik'teki denizcilik faaliyetleri, Pasifik'teki Alman sömürgelerinin paylaşılması sorunu, Washington Konferansı'nın abartılı karakteri... Artık Uzak-Doğu, bir dünya problemi olmuştu ve en önemlisi Çin sorunuydu (Granet ve Bonnet, 1931, s. 621-22).

Hızlı başarılarla başlayan Çin ihtilali, Voutch'ang İsyanı (10 Ekim 1911) ve Cumhuriyetin ilanı (12 Şubat 1912) halk için büyük sürpriz oldu. Muhteşem bir geçmişe sahip Mançu hanedanı Çin'i genişleten Ming hanedanından daha başarılıydı. Tibet ve Türkistan bu hanedan zamanında Çin'e bağlanmıştı; Rus rekabetine rağmen Moğolistan başarılı bir şekilde Çin'in istilasına girmişti (Granet ve Bonnet, 1931, s. 624-627). Dinamizmiyle, tarihiyle, geniş coğrafyasıyla, çok kuvvetli bir devlet olan Çin, askerî ve iktisadî bakımdan hayli zayıftı. Gittikçe artan bir nüfus, sanayide ve ziraatta yaklaşık bir asırlık gerilik, Çin'in belini büküyordu (Lévy, 1965, s. 10). 1839'larda başlayan afyon savaşlarıyla birlikte modern teknolojiden uzak kalışı, Çin'in büyük bir asırlık geri kalmışlığının faktörlerindendi (Armaoğlu, 1993, s.89)

1914'te Çin'de iki önemli olay ortaya çıktı: Cumhuriyet'in kuruluşu ve Büyük Kuvvetler Bloku. Uzak-Doğu'da sükûnet arttıkça tersine Avrupa'da terdirginlik artıyordu; bu da Japonya'nın müttefiki İngiltere'nin ve Rusya'nın müttefiki Fransa'nın uyumlu hareketinden kaynaklanıyordu. Japonlar, Rus donanmasını tahrip etmiş ve Ruslar Japonya'ya Port-Arthur'u, Dalny'yi ve Leaotong'u vermek zorunda kalmıştı. Artık burada bir deniz rekabeti: (rivalité maritime) kalmamıştı ve Rus donanması organize edilmeliydi. Zaten İngiltere de koloni doyumuna ulaşmış ve sömürge anlayışını ikinci plana itmişti. 1907'de, Orta-Asya'da da Rus-İngiliz çekişmelerini (İran, Afganistan, Tibet) geçici sonlandıran bir seri konvansiyon yapıldı. Öte yandan İngiliz-Fransız sömürge rekabeti hayli zamandır kaybolmuştu. Fransa, Siyam Laos'unda tam hareket serbestisi kazanmıştı; İngiltere de Siyam'dan, Malezya'nın güneyindeki bazı sultanlıklar (Kéda, Kelantan, Negri Sembilan, Pahang) üzerindeki hâkimiyetini 1909'da kaldırmış ve Etats Malais Non Fédérés (Malezya Federe Olmayan Devletler) adı altında gruplandırmıştı. Fransız-Rus ittifakından beri, Uzak-Doğu'daki Fransız siyaseti, Rus siyasetine tabi olmuştu; bununla Batı ve Orta Çin'de nüfuz bölgeleri kurulacaktı; Fransa, Tonkin'den; Ruslar da Moğolistan'dan gireceklerdi. Rus ve Fransız kuvvetleri birleşerek, Hank'eu ve Mavi Nehir'e (Yang-tsê Kiang) yönelecekler, bunu da demiryolu ve bankacılık siyaseti ile yapacaklardı: Rus Asya Bankası, Transmançurya'yı Transsibirya'ya bağlayan hat ve Pekin-Hank'eu ve Tonkin-Yunnan demiryolu hatları. Ancak 1905 Rus-Japon Harbî'nden sonra Güney Mançurya Japon kontrolüne geçmişti. 1907 antlaşmasıyla, Fransa, Japon kazanımlarını kabul ediyor, buna karşılık Çin Hindi üzerinde de hâkimiyetini kabul ettiriyordu. Tam da bu sırada Rus-Japon yaklaşımı görüldü ve 1907'de bir antlaşmalar serisi imzalandı, Mançurya üzerinde rekabete son verildi (Granet ve Bonnet, 1931, s. 621-622)

Ancak Üçlü İtilaf Devletlerini (Fransa, İngiltere, Rusya) Pasifik'te endişeye sevk eden beklenmedik bir rakip ortaya çıktı: Almanya. 1884 yılına doğru, Alman Hükümeti, geniş bir koloni planı peşindeydi. 3 Kasım 1884'te Almanlar, Bismark takımadalarını ele geçirdiler. 29 Nisan 1885'te Yeni Gine'yi ve Eylül 1885'te Carolina adalarını, Ekim 1885'te Suteman ve Marshal adalarını ve 1899'da Samoa takımadalarının bir kısmını ele geçirdi (Lacour ve Lumet, 1919, s.73)

Ayrıca Almanlar Mayıs 1889'da 54 milyon mark'la Çin'de Chang-tong demiryollarını döşemişlerdi (Vidou, 1919, s. 1216). Asya'da Almanlar, Şubat

1898'de, Kiao-Tchéou körfezini ve 552 km² araziye 99 yıllığına devren kiraya vermesi için Çin'i zorluyordu. Bu Çin'e yapılan ilk müsadere idi. Bu da Almanların az zamanda tesis ettikleri muazzam bir müstemleke arazisi idi. ABD ve Japonya da bundan rahatsızdı. Almanya, Güney ve Orta Pasifik'te deniz üsleri kurmağa çalıştığı gibi Güney Amerika'da ve Pasifik'in güneyindeki devletlerde de nüfuz sahibiydi, ayrıca Havai ve Filipin arasındaki Mikronezya takımadalarının hemen tamamını İspanyollardan almıştı. 1899'da İngiltere, Hollanda ve Almanya arasında hisseleri belirleyen bir antlaşma imzalandı. Almanlar, Yeni Gine'nin şark sahillerini ve Bismark takımadalarını (Eski Yeni Britanya) alınca, Rabol'da, Beyaz Körfez'de bir deniz üssü kurmaya teşebbüs ettiler. Bu pozisyon, St-Georges Kanalı ile Çin Denizlerinden Doğu Avustralya'ya geçişe hâkimiyet demekti. Almanya, Çin Denizi'nde, Tsing Tao'da da bir deniz üssü kurmak istiyordu. Artık Almanya mühim bir rakip olmuştu (Granet ve Bonnet, 1931, s. 621-624).

ABD'nin de Çin'de hayli teşebbüsleri olmuştu ve Almanya'yı yanı başında görmek istemiyordu. Ekim 1915'te Siems ve Carrey isimli iki müteşebbis, Chan-si, Hou-nan, Kan-sou, Koang-tong, Koang-si, Tché-kiang eyaletlerinde 3000 km'lik demiryolu imtiyazını Çin hükümetinden almışlardı. Bu maksatla mühendis gurubu Çin'de etüd yaptı. Kısa sürede bazı hatlar tefriş edilecekti. Gerekli fonlar, New-York'taki *American International Investment Corporation* tarafından sağlanacaktı (La Croix, 1917, s.7).

Japonlar, bu sırada Pekin'e Chan-tong (Konfüçyüs'ün doğum yeri) üzerinden sarmaya çalışıyordu. Bununla, Tientsin deniz hattı, Pekin tehdit altına giriyor ve Tche-li, güney eyaletlerden koparılmış oluyordu. Ruslar ve bilhassa İngilizler, Almanların Çin politikasından endişeliydiler. Zira Almanların Çin politikası, bütün Asya'yı ilgilendiriyordu. Hatta şu endişe de vardı: Almanlar, Chan-tong'dan Kansu'ya ilerleyeceklerdi; burası yoğun bir Müslüman nüfusu barındırıyordu. Bu sıralarda Almanya'nın İslam dünyasında hayli nüfuzu vardı ve Kansu'dan Chan-tong'a kadar olan Alman nüfuz alanı, Çin Türkistanı'na kadar uzatılacak ve buradan da Orta Asya'ya bağlanılabilecekti. Almanya'nın Çin demiryolları politikası, Rus ve Fransızların Çin politikasına ters idi; İngiliz politikasına da tersti, zira İngilizler, Yeng-tseu eyaletinden Sseu-tchouan istikametine, Birmanya'ya ve Tibet'e demiryolu vasıtasıyla bölgeye sızmaya çalışıyordu. Mavi Nehir üzerinde, Alman denizcilik şirketleri, İngiliz ve Japon deniz şirketleriyle rekabet halindeydi. Çin'in tamamında Almanlar, rakiplerinden çok daha öndeydi (Granet ve Bonnet, 1931, s.

621-624). Almanya'nın Çin'deki faaliyetleri Japonya'ya da ters düşüyordu; Şubat 1918 tarihli Kokouchou ve Yorosou dergileri Rusya'ya ait Sibiryada demiryollarına ayrıca Doğu Çin'deki demiryollarına Japonların hâkim olması gerektiğini yazıyorlardı; bu şekilde bir Alman saldırısına karşı kendilerini savunmuş olacaktı. Ayrıca Vladivostok'un milletlerarası ticarete açılmasını ve Kharbin ve Nikolayevsk gibi eyaletlerin de silahsızlandırmasını istiyordu (Challaye, 1920, s. 1074).

Yukarıda da görüldüğü gibi, bu demiryolu politikasıyla Almanlar bir bakıma Uzak-Doğu ile Orta-Asya'yı birbirine bağlamışlardı. Almanların hedefi, buradaki Müslümanları nüfuzları altına almaktı. Nitekim büyük harp patladığında Almanlar bu demiryollarını askerî maksatlarla kullanacaklar, Japon ordusu da bu demiryolunu işgal edecektir (Vidou, 1919, s. 1217).

Japonlar, Almanların Uzak-Doğu'daki menfaatlerini baltalamakta kararlıydı. 10 Şubat 1918 tarihli Alman gazetesi, *La Gazette de Voss* (*Vossische Zeitung*) Mançurya'da Japon yatırımlarını zikrediyor ve endişelerini anlatıyordu: "Japon Osaka Mainitché gazetesinin yazdığına göre, Mançuryada demiryolları Japon kuvvetleri tarafından işgal edilmiş, Rus memurlar buradan gönderilmiştir. Japonya, Sibiryada faaliyetlerini genişletmek niyetindedir. Omsk ve Tomsk'ta kurulan yeni Sibiryada Cumhuriyeti, burada düzeni sağlayacak güçte değildir. Bir Alman-Rus antlaşmasının imzalanması halinde Japonya, Almanya'ya Şark yollarını kapatacaktır" diyordu (Les illusions Allemandes sur le Japon, 1918, s. 362-363; Farjanel, 1918, s. 1405-1407). Bu sıralarda Japonya'da emperyalist bir grup, bütün Uzak-Doğu'da hatta bütün Asya'da hâkimiyet kurmak peşindeydi (Challaye, no: 27, 1 Août 1920, s. 1075).

Çin İhtilali'nin (10 Ekim 1911) hemen arifesinde büyük karışıklıklar çıkmıştı (La Croix, no: 8764, 1911, s. 2.), bunun üzerine bütün devletler rekabetsiz vazgeçip asgari müştereklerde birleşmeye çalışıyorlardı. Bunun en karakteristik örneği, demiryolu kartelinin teşkili oldu (1909-1911) : İngiliz, Alman, Fransız ve Amerikan menfaatlerinin öngörüldüğü bir konsorsiyum kuruldu. Böylece Pasifik'te ve Uzak-Doğu'da, büyük devletlerin grupmanı başlangıçta bir milletlerarası ihtilafa yol açmadı (Granet & Bonnet, 1931, ss. 621-624).

Büyük Harp'te Çin

Harp patladığında 400 milyon nüfuslu Çin'de halkın durumu nasıldı? Bu hususu, Çin'i Ekim 1917 başlarından Aralık 1917 sonlarına kadar baştanbaşa do-laşan bir görgü tanığından dinleyelim: “Çin'in siyasî hayatında idealizm, Avrupa ve Amerika'ya nazaran zayıftır. Yaygın yoksulluk, sefalet korkusu, sert hayat müca-deleleri, en müreffeh çevrelerde bile kendisini baskın bir şekilde hissettirmektedir. Maddî hayat, gıda ve para en baskın sohbet konularındır. Çin'de bireyler, kendilerine refah ve renkli bir hayat ihtimali sunan her fırsata karşı bir olta yemi gibidir ve nadi-ren direnir. Rüşvet, squeeze (baskı, şantaj) eski Çin idaresinin belirgin özelliklerin-dendir. Yeni rejimde de bunlara katlanmaktan başka çareleri yoktur. Birçok cumhu-riyetçi vali de eski imparatorluk yüksek bürokratları (Mandarin) kadar açgözlüdürler. Çok sayıda insan yönetime katıldıktan sonra, basit de olsa rüşvet üstüne rüşvet dön-meye başladı. Burada her bir siyasetçi, her yerde olduğundan çok daha rahat partisini ve memleketini satabilir. Burada herhangi bir bakan, Çin'in istiklalini umursamayan ama mutlaka bir dış gücün adamı olarak görülür; mesela falan partinin başkanı, mut-laka Almanya'nın adamı olarak düşünülür. Siyaset, burada, her yerde olduğundan fazla, bir kuvvet ve iştah vasıtasıdır ve iştahın büyüklüğü, kuvvetin büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Bugünün nüfuzlu adamları, eski Çinliler gibi, her vasıtayı kulla-narak önemli meokileri kapmağa çalışır, gururlarını tatmin için, gerekenlere her türlü gayrı meşru fedakârlıkta bulunmağa hazırdır: yemekler, kadınlar... Çin'de siyasî çe-kişmeler çoğu zaman şahsî çekişmelerdir; zirveye çıkan bir adamı, onu zirveye çika-ranlar oradan düşürüp yerine kendileri geçerler. Times muhabiri, 9 Ekim 1917 tarihli Péking Daily News'ta ‘Cumhuriyet, hiçbir şeyi değiştirememiş, in ve out muhale-feti berdevam...’ diyor. Generallerin çekişmesi de bir başka türdür: Çin'in tarihi, ihtiraslarını ve nefislerini tatmin için Saray'ı dinlemeyen general isyanlarıyla dolu-dur. Altı sene önce generaller Cumhuriyet davasını kazanmışlardı. Bugün Cumhu-riyetçi Çin'de generaller, hala baskındırlar ve şahsî menfaatler peşindedirler, silah ola-rak kullandıkları kuvvet, memleketin, eyaletin değil, ama şeflerinin emrindedir; bun-lar halk çoğunluğunun dehşet duyduğu asilerdir ve bunlar merkezî hükümet üze-rinde ziyadesiyle müessirdir. Mevcut hükümetin yegâne meşgalesi, hakiki iktidar sa-hibi olan bu generallerle müzakere yapmaktır. Mesela Kouang-tong ve Kouang-si eya-letlerinin hâkimi ve genel müfettişi, emrinde kuvvetli bir ordu bulunan eski bir asidir. Pekin hükümeti ve Kanton ihtilalcileri, onunla uzlaşmaya çalışıyorlar; o da bu iki grup arasına nifak sokup vaziyetten istifadeye çalışıyor.

Güney'in büyük generalleri, Lou Youn Ting, Kouang-tong'ta ve Kouang-si'de ve General Tang-chi-yao da Yunman'da Cumhuriyet yaftası altında irsî feodal bir yönetim kurmak istiyorlar. Mevcut Cumhuriyet idaresi zaaf içindedir. Generaller adeta sarayda bir imparator gibidirler ve çıkan anarşiden azami şekilde faydalanırlar. Temmuz 1917'de General Chang Hsun, imparatorluğa dönüş için çalıştığında kendisiyle mutabık olan en samimi generaller ona cephe aldılar. Restorasyon sadece birkaç gün devam etti. Çin bu şekilde bir iç çekişme içinde heba olup gitmektedir. Çin'in islahı için dışarıdan bir kuvvetin gelip yerleşmesi lazımdır. Japonya'nın kudretli başbakanı Okuma, akli buhran geçirmektedir, kendi kendisini idareden acizdir, dışardan bir vasiye muhtaçtır ve Japonya bu vesayete taliptir, diyordu" (Challaye, no: 17, , 1918, s. 780-781)

Çin'de durum böylesine karışık iken Almanlar, burada en büyük emperyalist kuvvet haline gelmişti. Bundan rahatsız olan Japonlar, Almanya'ya 15 Ağustos 1914'te bir ultiatom verdiler; bunda, 15 Eylül'den önce, Japonya'ya kayıtsız şartsız olarak Çin'in Kiao-tcheou körfezi mıntikasının teslimini istediler. Alman hükümeti, buna cevap vermeyi reddetti ve 23 Ağustos'ta harp ilan edildi (Granet ve Bonnet, 1931, s. 627-628; Renouvin, 1946, s. 286-87; Ribaud, no: 10523, 1917, s. 7; L'Excelsior, no: 1542, 1915, s. 4.)

Kiao-Tchéou körfezi 560 km.lik bir yüzölçümü üzerinde olup burada 12 milyon Çinli vardı. Kayser'in kardeşi Henri de Prouse buraları 1898'de ziyaret gelmişti. Körfezin kuzeyindeki Tsing-Tao, buranın merkezi idi ve bu isim altında, şehir, liman ve Alman şirket ve müesseseleri tayin edilmişti. Harpten evvel, 1913'te buralar 180.000 nüfusa sahipti ki bunun 4.470'i beyaz ırka mensuptu. Almanlar burada büyük yatırımlar yapmışlar, dalgakıranlar, demiryolları tesis etmişler ve 15 senede en az 500 milyon Frank harcamışlardı. Bu sebeple ticari faaliyetler, 1899'da Tsing-Tao'da 6 milyon frank iken, Chan-Tong'da döşedikleri demiryolu sayesinde, 1912'de 172 milyona yükselmişti. Bu da Almanların buralara verdiği ehemmiyeti gösterir. Öte yandan bu faaliyetler, Çin'de kalıcı bir şekilde yerleşmek üzere harcadıkları meblağların ilk dilimiydi (Lacour ve Lumet, 1919, s. 74).

Almanlardan son derece rahatsız olan Japonlar, 12 Eylül'den (1914) itibaren süvari birlikleri ile Kiao-Tchéou demiryollarını ele geçirdiler, bu şekilde, garnizon Chan-Tong'da rahatlıkla iâşe ve silah ve mühimmatı tedarik etmek imkânına sahip oluyordu. Sonra, burası izole edildikten sonra 26 Eylül'de ileri mevzilere hücum başladı. 7 Kasım'da Alman kumandan 2.000 esirle bir-

likte teslim oldu. Bu da Almanların uzun süren direnişlerinin ve buraları sömürgeleştirme gayretlerinin sonuydu. Japonların Kiao-Tchéou'yu ele geçirdikten sonra işgale devam ettiler; Eylül 1914'te Vice-amiral (Tümamiral) Yamaya kumandasında, üç harp gemisi ve iki büyük destroyer Marşal adalarına ve Karolina adalarının doğusuna yöneldi ve bu iki Alman adalarını ele geçirdi. Öte yandan Satsuma diritnotu ve Hirado kruvazörü contre-amiral Matsumura kumandasında Karolina adalarının batı taraflarını işgal ederken Katori zırhlısı da Marianne adalarını ele geçirdi. Artık, Alman bayrağı Uzak-Doğu'da dalgalanmıyordu (Lacour ve Lumet, 1919, s. 74). Aslında Japonlar, Kasım 1914'ün ilk günlerinde (7 Kasım), Chang-tong yarımadasındaki Kiao-Tchéou körfezine ve Tsing-Tao şehrine girdiklerinde, o günkü başbakan Kont Okuma, harekâtın başlangıcında, hedeflerinin Almanya'yı Uzak-Doğu'da hezimete uğratmak ve buraları Çin'e iade etmek olduğunu beyan etmişti, ama ne zaman ve nasıl? Bu soru hep sessizlikle geçiştirilmişti (Vidou, no: 26, 1919, s. 1216-1217). Japonya bu hususta samimi değildi.

Japonlar, Chan-tong yarımadasını ve Kiao-tcheu'yu ele geçirdikten ve Pasifik'teki Alman adalarını istila ettikten sonra artık sıra Çin'deydi. Japon Başbakanı Okuma, Çin'den 18 Ocak 1915'te 21 maddelik bir talepte bulundu ki, beş grupta incelenen bu taleplerle Çin tamamen Japon himayesine geçmiş oluyordu. Okuma, 7 Mayıs'ta (1915) Çin Hükümeti'nden acil bir cevap talebiyle ultiimatı verdi. 9 Mayıs'ta Çin bunları kabul etti ve 25 Mayıs'ta Chan-tong ve Mançurya'ya dair iki antlaşma imzalandı. Almanlara Tchang-Tong'da tanınan imtiyazların Japonya'ya devri kabul edildi. Çin halkı için bu bir milli utançtı. Şiddetli tepkiler üzerine Kanton'da yeni bir hükümet kuruldu. Li Yuan-hong, Mayıs 1916'da cumhurbaşkanı oldu. Bu sırada süper devletlere dayanan Yuan Che-k'ai 6 Haziran 1916'da esrarengiz bir şekilde öldü. Muhafızlar ve ordu mensupları, Touan K'i Jouei etrafında toplandı ve Çin'i itilafçılar safında harbe sokmaya çalıştı. Cumhurbaşkanı Li Yuan-hong da bu iki kesim arasında (parlamentar ve militer partiler) denge kurmaya çalışıyordu. Bu sırada Okuma kabinesinin yerine geçen Terauchi kabinesi, Çin üzerindeki baskılarını alabildiğine artırdı. Amansız denizaltı savaşları neticesinde harbe yeni giren ABD de 2 Nisan 1917'de Almanya'ya harb ilan etti. Li Yuan-hong, parlamentoyu feshetti. Parlamentarler Şanghay'a kaçtı, hatta Kanton'a kadar kovalandılar. Burada Sun Yat Sen'in etrafında toplandılar. Kuzeyde kendisini duruma hâkim zanneden Tchan-hiun, 1 Temmuz 1917'de genç imparator Siuan-t'ong'u tahta çağırıldı. Ama Touan K'i jouei, saldırıya

geçti ve 12 Temmuz'da Pekin'e girdi. Bu başarısızlık, Touan'ın (le club Ngan fou) zaferiyle bitti. Li Yuan Hong çekildi. Başkan yardımcısı Fong Kouo-tchang başkanlığı aldı. Artık Almanya'ya harp ilanı an meselesidir, nitekim 14 Ağustos 1917'de Çin, Almanya'ya harp ilan edecektir (Granet ve Bonnet, 1931, s. 629-630).

Çin-Alman İlişkilerinin Kesilmesi

Bu sırada Çin Hükümeti, Almanya ile ilişkilerini kesmeye çalışıyor ve yaptığı bir toplantıda bu husus müzakere ediliyordu (La Croix, no: 10429, 1917, s. 1). Bu toplantıdan birkaç gün sonra, 14 Mart'ta (1917) öğle saatlerinde, Dışişleri bakanı Dr. Ou-ting-fang, sert bir nota ile beraber Alman sefir von Hintze'ye pasaportlarını verdi ve ilişkilerin kesildiğini bildirdi (J. S., no: 10490, 1917, s. 5). Ardından da 20 Mart'ta, 400 Çinli öğrencinin bulunduğu Şanghay'daki Alman Okulu Fransızlar tarafından basıldı. Bu okulun bir Alman propaganda merkezi olduğu belirtiliyordu (La Croix, no: 10444, 1917, s. 4; J. S., 1917, s. 5). Bu sıralarda Berlin ve Münih'te tahsil yapan çoğu Çinli 50 öğrencinin tutuklanması dikkat çeker (La Croix, no: 10443, 1917, s. 2). Almanlar, Çin'in, Almanya ile ilişkilerini kesmemesi için alabildiğine propaganda yaptı ve 3 milyon Mark rüşvet dağıttı (La Croix, no: 10443, 1917, s. 2). *Le Midi Colonial* gazetesine göre Alman ajanlar, Mart ayında, Almanya ile ilişkilerin kesilmesi aleyhinde oy kullanacak olan Çin Parlamenterlerinin her birine, 2.000 Dolar para teklifinde bulunmuşlardı (La Croix, no: 10555, 1917, s. 2). J. S.'nin 19 Şubat 1917 tarihli mektubunda belirttiğine göre, Almanya, Çin'e tarafsız kalması mukabilinde çok uygun şartlarda borç verme teklifinde de bulunuyordu. 18 Şubat 1917 tarihli *Echo de Chine* gazetesinin yazdığına göre, Almanların Çin'deki yatırımları 256 milyon dolara (1 Dolar: 3 Frank) ulaşmıştı. Çin Hükümeti, Alman bankalarına yaklaşık 240.760.000 dolar borçluymken diğer eyaletler de bu bankalara 16 milyon dolar borçluymdu. Çin'in Almanya'ya vereceği 90 milyon dolar tazminat da hariç. Çin'de en az 3.740 Alman vatandaşı, açık limanlarda da 244 Alman firması vardı ayrıca iki demiryolu işletme halinde, üçü de tesis veya proje halindeydi. Almanlar ayrıca çok zengin 2 kömür ve 1 demir madeni işletiyorlardı. Çin sularında enterne edilen Alman gemilerinin sayısı 9'u Hong-kong'ta, 4'ü Swatov'da ve 1'i Amoy'da olmak üzere 14'tü. Toplam 34.240 tondu (J. S., La Croix, no: 10464, 1917, s. 5-6). *Tokio Asahi* gazetesinin anketlerine göre Almanya'nın Çin'de 270 firmanın yanında 2.218

vatandaşı vardır. Almanların yerleştikleri merkezler, Şanghay, Tien-tsin ve Han Kéou'dur. Harp öncesi Alman ticareti, 2.503. 783 Sterlin'e ve 1914'te 1.401.150 Sterlin'e ulaşıyordu. (L'Excelsior, no: 2426, 7 Juillet 1917, s. 3.).

Bilindiği gibi Almanya, 9 Ocak 1917'de denizaltı savaşlarına kesin karar vermiş (Bayur, 1957, s. 578-586) ve 1 Şubat 1917 tarihi itibarıyla, bütün tarafsız devletlere gönderdiği notada, bayrağı ne olursa olsun, abluka bölgesine giren tüm gemilerin batırılacağını duyurmuştu. ABD de bunun üzerine Almanya ile ilişkilerini kesmiş, tüm tarafsız devletlere de bu hususu tavsiye etmiş, ABD'nin Pekin Sefiri de resmen başkan Li-yuen-kong'tan Almanya ile ilişkilerin kesilmesini istemişti. Üç günlük hararetli tartışmalardan sonra, 10 Şubat 1917 tarihli *North China Daily News*'in yazdığına göre, kabine başkanı Taonki-joei, tarafsızlık fikrindeyse de çoğunluk ilişkilerin kesilmesinden yana karar aldı. Öte yandan Çin'in son derece rahatsız olduğu bir husus da vardı ki o da Uzak-Doğu ile ticaret yapan İtilaf devletleri gemilerinin Alman kruvazör ve denizaltıları tarafından batırılmasıydı. Bu gemilerden birinin torpillenmesi sonucunda çok sayıda Çinli ölmüş ve Çin Hükümeti, Almanya'ya bu hususta oldukça sert bir nota vermişti. Bu durumda Almanya'nın bu kadar önemli yatırımları ne olacaktı? (La Croix, no: 10464, 1917, s. 5). Almanya, Çin'deki tüm imtiyazlarını kaybetmek tehdidi altındaydı.

Çin'in rahatsız olduğu olaya biraz daha yakından bakalım: Çin'in, Almanya'ya, denizaltı savaşına dair verdiği oldukça sert notaya bir ay resmi bir cevap verilmedi. Gecikmenin sebebi basittir. 17 Şubat'ta Akdeniz'de *Athos* gemisinde 800 Çinlinin bulunduğu gemi torpillenmiş ve yüzlerce kişi boğulmuştu. Almanya'nın Pekin Sefiri von Hintze, *Deutsche Asiatische Bank*'tan kulliyetli miktarda para teklifinde bulundu ki, bu büyük meblağ Çinlileri bir müddet düşünmeye sevk etti. Üç haftalık görüşmelerden sonra, tüm Alman teşebbüslerine rağmen 4 Mart'ta Çin kabinesi, oy birliğiyle diplomatik ilişkileri kesme kararı aldı. Ancak başkan Li-yen-hong, parlamentonun onayı alınmadığından onaylamak istemedi. Bunun üzerine başbakan istifa etti. Ancak iki gün sonra uzlaşma sağlanabildi ve başbakan istifasını geri aldı. 11 Mart'ta 88 oya karşı 330 oyla ilişkilerin kesilmesi kabul edildi. Ancak enteresan bir olay oldu: 17 Mart'ta Sun Yat Sen, (eski geçici devlet başkanı, 1913 İsyanı lideri) İngiltere Başbakanı Lloyd George'a yazdığı mektupta, Çin'in zayıf bir devlet olduğunu ve Almanya'nın düşmanı devletlerle ittifak etmesi halinde Çin Müslümanlarının isyan edeceğini, dünya Müslümanlarına yönelik cihat ilan eden Osmanlı Sultanı ile ilişkileri kesmeye cesaret edemeyeceklerini ve

Çin'in tarafsızlığına destek vermesini istedi. Sun Yat Sen aynı anlamda bir mektubu hükümet üyelerine de yazdı. Ama dinleyen olmadı.

14 Mart'ta (1917) Alman Sefir von Hintze pasaportunu aldıktan iki saat sonra, Ou-ting-fang, müttetik, tarafsız ve ABD sefirlerini kabul etti. Aynı günün (14 Mart) sabahı, Amiral Ling, altı Alman ticaret gemisini Şanghay'da hapsedti. Bu ani teşebbüs, Alman planlarını bozdu. Patlayıcılarla dolu Alman gemileri ani bir baskınla ele geçirildi. Bütün gemilerde patlayıcılar vardı ve ilişkilerin kesildiğini haber aldıklarında gemileri havaya uçuracaklardı. Çin'in diğer limanlarında da Almanların niyetleri aynıydı ve onlar da ani baskınla ele geçirildiler. Sadece Kanton'da bunu başardılar ve gemiler havaya uçuruldu, bunun üzerine Almanlar tutuklandı. Muteakip günlerde Almanlar Çin'den atıldı ve imtiyazları iptal edildi. Artık Alman menfaatleri Hollanda tarafından temsil edilecekti (La Croix, no: 10490, 1917, s. 5; La Croix, no: 10529, Lettre de Chine, 1917, ss. 5-6). İlişkilerin kesilmesi üzerine Alman büyükelçisi, bir Hollanda vapuruyla San Fransisco'ya gitmek üzere Pekin'den Şanghay'a hareket etti (La Croix, no: 10448, s. 4.). *Echo de Chine*'in haberine göre, Çin-Alman ilişkilerinin kesildiği ve Sefaret heyetinin Çin'den ayrıldığı gün, Nankin Baruthanesi infilak etti (La Croix, no: 10502, 1917, s. 2). Bunda Alman parmağının olduğu düşünülüyordu. İlişkilerin kesilmesinin ardından, aşağıda da anlatılacağı gibi Çin Hükümeti, 14 Ağustos 1917 sabahı Pazartesi günü saat 10.00'da, Almanya ve Avusturya'ya harp ilan etti (L'Action Française, 1917, s. 3/3; La Croix, no: 10632, 1917, s. 5). Harp ilanının ardından, *Weakly Dispatch*'in muhabirine göre bazı eyaletlerde Çinli generaller, birlikleriyle birlikte Avrupa cephelerinde çarpışmak istediklerini beyan etmişlerdi (La Patrie, 1917, s. 2.).

14 Ağustos tarihli harp ilanından sonra da Çin'de sükûnet sağlanamadı, ortada iki başlı hükümet vardı; güneydeki Kanton hükümeti Pekin hükümetine muhalif idi, Kuzey ile Güney arasında şiddetli mücadeleler ve entrikalar başladı. Bu şekilde Tou-kiun rejimi kuruldu. Artık Çin anarşi içindeydi. Başkan Fong Kouo-tchang, askeri partiye direnmeye ve başbakanı Touan K'i-joueı'nin nüfuzunu kırmaya çalıştı ve oldukça güçlü bir konumda olan Güney hükümetiyle görüşmelere başladı. Bunun üzerine, Tchang Tso-lin, Touan'ın gözden düşmesinden faydalanarak Pekin'i işgale kalktı. Fong Kouo-tchang, Kuzey'deki şeflerin çoğunun desteklediği Touan K'i-joueı'yi davet etti. Yapılan seçimler, Touan'ın lehine oldu. Neticede, 12 Ağustos 1918'de, si-

vil bir cumhurbaşkanı işbaşına geçti. Yeni başkan, Mançuların yüksek bürokrati ve Yuan Chek-'ai'nin bakanı Siu Che-tch'ang, kuzeyi ve güneyi barıştırmaya çalıştı. Touan K'i-jouei, 10 Ekim 1918'de yeniden kenara çekildi. Başkan Siu, bir "Sulh Beyannamesi" yayınladı. 1919 senesi başlarında, Çin birliğini sağlamak maksadıyla Changhai'da bir konferans açıldı. Bu karışık devrede, Avrupa'da harp bitmişti ama Uzak-Doğu işleri, Çarlık Rusya'sının yıkılmasıyla devam ederken Çin'de de Kuzey-Güney rekabeti tüm hararetiyle devam ediyordu (Granet ve Bonnet, 1931, s. 630-632, 646-647; Sighetokou, 1918, s. 2137) Ancak dünyayı kasıp kavuran kriz, Çin'i ekonomik olarak pek hırpalamadı. Zira Çin'in dış dünyayla irtibatı hayli sınırlıydı. Öte yandan İngiliz ve Japon donanmalarının üstünlüğü Çin'in başlıca müşterileriyle ticaret imkânlarını sağlıyordu (L'Asie Française, no: 160, 1914, s. 292).

Çin'de Alman Faaliyetleri

Sanayi Devrimi ile birlikte artan hammadde ihtiyacı, gelişmiş devletleri sömürge aramaya yöneltmişti. Avrupa devletleri arasında Afrika'nın taksiminden sonra sırada Hindistan (Jancigny, 1840, s. 637) ve Uzak-Doğu vardı. Sanayileşmesini geç bitiren Almanya da emperyalist devletlerle rekabete başladı. II. Wilhelm'in Pangermanizm sömürge arayışı politikası (Revue des Deux Mondes, 1902, s. 51; Andler, 1915, s. 11-45; Gaultier, 1915, s.132; Danışmend, 1972, s. 251) neticesinde diğer mntıkların yanında Uzak-Doğu'da da faaliyetlere girişti. 19. yy'da Çin, Avrupa devletlerinin rekabet sahasına dönüşmüştü. Japonya karşısında mağlup olan Çin, artık yutulması kolay bir lokma olmuştu. Almanlar, Kiao-tchéou'ya, Ruslar Port-Arthur'a, İngilizler Wei-hai-Wei'ye, Fransızlar da Tonkin'e sınırdaş olan Hainan adasına yerleşmişlerdi. Bunun neticesinde Çin'de bir infial başladı ve Boxer'ler Harbi başladı. Artık Çin'de Japonya dâhil büyük devletlerin rekabeti gitgide hız kazanmaya başladı (Despréaux, 1918, s. 1407)

Almanların Uzakdoğu siyaseti, Japonya'da karışıklık çıkarmak, Japonya'yı Çin ile veya ABD ile çarpıştırmaktı. Bu maksatla *Frankfurter Zeitung* gazetesi, Çin'i Japonya'ya ikram ediyor ve ona ittifak teklif ediyordu. ABD ve Avrupa devletlerinin onayı olmadan bu zaten imkânsızdı, hâlbuki Japonya, Almanların Tsing-tao'yu ve güneydeki kolonilerini işgal etmişti (Ribaud, no: 10334, 1916, s. 5)

Çin’de ve Uzakdoğu’da büyük harp sırasında muharip tarafların entrikalar kurmaktan hali kalmadığı anlaşılıyor. Bir Alman’ın ikamet ettiği evin bahçesinde birtakım bombalar bulunmuştu. Büyük harbin patlamasından itibaren Fransız basınının harp müddetince hakaret ve alay etmesi şeklinde kullandığı tabirle Töton’lar (Donnay, 1989, s. 195), Sprée ya da Ren nehrinin kıyılarındaki kadar serbestçe Çin’de faaliyetlerine devam ettikleri, *La Croix* gazetesi muhabirinin Çin’den gönderdiği mektuplardan anlaşılmaktadır. Muhabir, Alman faaliyetlerinin Fransız ve İngiliz matbuatına akseden bol miktarda Alman faaliyetlerini de ilave etmektedir. Muhabirin gönderdiği uzun malumat kısaca şu şekilde anlatılabilir: Bir Alman’ın bir başka Alman’a, Fransız imtiyaz sahasına yakın bir yerde, M. Nielsen’e kiraladığı bir bahçe söz konusudur Fransız polisi bu bahçeye bir baskın düzenlemiş, boşaltılan pis kokulu gölette 65 mm’lik Hotchkiss toplarına mahsus 200 tahta sandık dolusu güller bulunmuştur.

Bahçenin Alman kiracısı herhangi bir açıklama yapmayınca hapis talebiyle Fransız mahkemesine sevki için Alman konsolosunun yazılı müsaadesi de alınamayınca, M. Nielsen’nin muhakemesi yapılamamış; ama onun Çinli hizmetkârları ve Nielsen ile sıkı temasta olan Weinstock lakaplı Bayan Schwartz hapse atılabiştir. Fransız Konsolos Muavini M. de la Prade ve ve Karma Mahkeme üyesi M. Gué tarafından ustaca yürütülen soruşturma ile kısa sürede, M. Nielsen’in bir ajanı tarafından da desteklenen sansasyonel ifşaatlar ortaya çıkmıştır. Bu ifadelerden, Çin’de imtiyazlı çok sayıda Alman’ın, savaşın başından beri, imtiyaz kaidelerinin hilafına iskân edildiği anlaşılmaktadır. Almanlar, komşu evleri bile havayauçurulacak kadar riskli bir gizli patlayıcı imalathanesi kurmuşlardır: burada üretilen fişekler, bombalar ve mermiler, sonra da koliler içinde, her çeşit milletlerden adamların azami ihtimamı ile çeşitli mıntıklara gönderilen silahlar, patlayıcılar... Bunlardan bazıları Transsibirya’da darbe teşebbüsleri için Mançurya’ya; diğerleri de müttefik veya tarafsız gemilerini batırmak için gönderiliyorlardı. Bu şekilde Şang-hay’a yanaşan gemiler yükleri ve yolcularıyla birlikte batmaya mahkûm idiler. M. Nielsen ile sıkı temasta olan ajanlar, şirket yöneticisi Almanlar vasıtasıyla, sahte pasaportlarla faaliyet yürütüyorlardı.

25 Mart (1916) sabahı baskın yapan Milletlerarası İmtiyaz Polisi, Alman ikametgâhlarında 398 obüs mermisi ve revolver ve mavzerler için yüz binlerce kartuş dolu sandıklar ele geçirdi. Kuşatma sırasında, bir Alman’ın em-

rinde olan sömürge işçileri (coolı) bu sandıkları, bir Çin askerî jonk'una yükleyecekler sonra da, Kiang-nan cephaneliğine nakledeceklerdi. Bu transfer milletlerarası imtiyaz kurallarını aykırıydı ve konsolosluğun izni haricinde yapılıyordu; mühimmat sandıkları müsadere edildi, Çinli ameleler de hapsedildi, olaya karışan Nielsen ve diğer Almanlar ise konsoloslarının araya girmesiyle serbest bırakıldılar. Zira Milletlerarası anlaşmalara göre, bir Avrupalı, kendi konsolosu tarafından verilen bir belge olmaksızın hapsedilemez ve İmtiyaz mahkemelerinde yargılanamazdı; öyle olunca da çeşitli ağır suçlardan aranan Almanlar, serbestçe dolaşabiliyorlar, polise kafa tutabiliyorlardı. Zaten kimlik tespitinden sonra Almanlar serbest kaldılar. Mahkemede Çinli sanıklardan biri, Nielsen'in tasarrufundaki 600 obüs mermisinden bahsettiyse de 200 tanesi bulunabildi. Umumi kanaat şudur ki, ele geçirilen 398 obüs mermisi, bulunan mühimmatın son halkasıydı ve bunlar, Kiang-nan cephaneliği müstahdemleri vasıtasıyla Çin topraklarına nakledileceklerdi. Geçen Ocak ayında (1916) Bay Nielsen'in evinde şiddetli bir yangın çıkmış ve büyük ihtimalle o zaman obüsler gölete atılmıştı (La Croix, no: 10174, 1916, s. 3).

La Croix muhabiri J. S., Şanghay'dan gönderdiği 27 Nisan 1916 tarihli bir sonraki mektubunda, Alman silah ve mühimmatı hakkında verdiği uzun uzadıya malumat kısaca şu şekildedir: 1 Mart'ta (1916) Bay Nielsen'in kiralandığı ev basılmış, evin bahçesinde, silah ve mühimmat ele geçirilmişti; burada 8 ahşap sandık, her bir sandıkta 25 obüs mermisi vardı.

İngiliz ve Fransız Karma Konsolosluk mahkemeleri, Nisan ayının ilk günlerinde kararını verdi ve Almanların imtiyazlardan ne denli hor faydalandıkları ortaya çıktı. Almanya'nın Pekin sefaretı ve Alman konsoloslukları, Rus, İngiliz ve Fransız tebaası olan şahıslara karşı casusluk faaliyetlerinin yuvası olmuştu. Hatırlanacağı gibi, Fransız polisi, Almanlarla sıkı temasta bulunan Alman Nielsen'in himayesinde olan Weinstock adlı bir bayanı tutuklamıştı. Bu bayan, Alman konsolosluğuna her gün serbestçe girip çıkıyordu. Alman konsolosluğu bu ilginç bayana sahip çıkmayınca, o da verdiği ifadelerle, Şanghay'daki Almanların siyasi hareketlerini ve savaşa dair faaliyetlerini teferruatıyla itiraf etti: Bayan Weinstock'un evinde silah ve mühimmat ve her çeşit obüs mermisi, bomba, dinamit vs... atölyesi kurulmuştu.

Hiçbir geliri olmayan Çinli şoförün lüks ve şatafatlı hayatı da dikkat çekiciydi; verdiği ifadede, tasarrufunda iki otomobil, bir motorlu tekne, bir apart-

man dairesi olduğu gibi ayrıca bir kır evi sahibi olduğu da anlaşıldı. Bu şaşırıcı servetin kaynağı tabii ki Almanlardı. Ele geçirilen bu patlayıcıların bir kısmı, bilhassa Sibiryaya ve Hindistan'da belirli stratejik noktaları tahrip etmek için; diğer bir kısmı da Müttefiklere gıda ve cephaneye taşıyan ticaret gemilerini batırmak için tasarlanmıştı. Özellikle Nielsen'in tasarrufundaki obüs mermilerinin bir kısmı yüksek ticari binaları havaya uçurmağa yarayan süper etkili patlayıcılar; diğerleri de, gemi güvertelerini patlatmağa yarayan son derece etkili mermiler idi. Almanların hedefi, Çin'i tarafsızlıktan ayırmak ve müttefiklere zarar vermektir. Muhabir, Alman casusları olarak çalışan bu şahısların aldıkları cezayı belirttikten sonra mektubuna son veriyor (La Croix, no: 10191, 1916, s. 3).

Şanghay'da da Seubert isimli bir Almanın faaliyetleri basında göze çarpmaktadır. Nisan 1917 başlarında, Seubert, Riverside Power Station'da tutuklandı. Girişi kesinlikle yasak olan bu yere şahıs, büyük ihtimalle elektrik jeneratörlerini tahrip için gelmişti. Yakalanıp mahkemeye verildi (J.S., no: 10529, 1917, s. 5-6).

Fransız basınında Almanların imtiyazları alabildiğine istismar ettikleri uzun uzadıya işlenmektedir. J. S.'nin *La Croix*'ya gönderdiği diğer bir malumata göre, Çin'deki Almanlar, Çin için daimî bir tehdit unsuru olmuşlardı. J. S.'ye göre Almanlar, Çin ile Japonya'yı birbirleriyle çarpıştırmak için nifak çıkarmışlar, Uzak-Doğu'daki İngiliz ve Fransız kolonileri içerisine fitne saçmışlardı. Changhay, Hang-kéou ve Kanton'da sahte pasaportların basıldığı bir mekân kurmuşlar, burada İngiliz, Fransız ve Japon tebaasına ve taşınır ve taşınmaz mallarına karşı kullanılmak üzere her türden patlayıcı maddeler imal ettikten sonra, Şanghay'daki başlıca Alman işadamları buradaki ticarî faaliyetleri bozmak maksadıyla buraya akın ediyorlardı. 9 Temmuz (1916) Cumartesi günü, Avrupa bankalarının kapanışından az evvel, Çin ticaret sahasında panikletici birtakım haberler patladı; üç büyük bankalarından ikisi kapanmıştı: en köklü ve sağlam İngiliz bankalarından biri olan *Hong-Kong and Shang-hai Bank* söz konusuydu. Ortalıkta dolaşan rivayetlere göre, Bankanın Hong-Kong'daki bürolarında çıkan yangında "rezerv metalik" tamamen imha edilerek iflasına sebep olmuş ve bankanın hisse-tahvilatı sıradan bir kâğıt parçasına dönüşmüştü. Bunun üzerine Çinliler döviz bürolarına hücum ettiler. Değerleri üzerinden işlem yapamayan döviz büroları panik içinde kapılarını kapattılar. Banka, dolar üzerinden tediye yapınca panik gevşedi ve bu güçlü İngiliz bankası tekrar itibar kazandı. Artık sıra bu yangının faillerini

bulmaktaydı. İngiliz ve Çin polisi, bunun büyük Alman işadamları tarafından yaptırıldığını ortaya çıkardı. Bundan sonra tüm İtilaf devletleri tebaası, *Deutsch-Bank* bonolarını kullanmama kararı aldı (J.S., no: 10277, 1916, s.3.).

Almanların Çin'in güneyinde patlayan iç harbin organizasyonunda da rolleri olmuştu. Güney Çin'de patlak veren ve gayet iyi organize edilen üçüncü iç harp Almanların eseri idi ve Yuanchi-kai hükümetinin büyük endişeler duymasına sebep olmuştu. Patlayan bu isyanda güneydeki üç vilayet, 60.000 düzenli askeri olan asileri destekliyordu. Ayrıca asilerin zengin mahallî kaynaklara sahip olduğu gibi yurt dışında yaşayan Çinlilerden de vergi alıyordu. İhtilalcilerin takibi, Pekin hükümetinin gücünü çok aşırıyordu. Öyle olunca hükümet asi generallere genel af vaadinden başka hediyeler ve mükâfatlar da sunuyordu. Ama bu hususta hiçbir cevap alamadı (Le Temps, no: 19907, 1916, s. 2.).

Ancak Almanların bu tür faaliyetleri bu şekilde devam edemedi, Müttefiklerin aldıkları şiddetli tedbirlerle bu tür faaliyetler engellendi. Reuter Ajansı'nın bildirdiğine göre Siyam [Tayland], İngiltere tarafından esaslı bir şekilde kazanılmış ve Müttefikler (İtilaf devletleri) saflarında yerini almıştı. Bu önemli bir gelişmeydi, zira Hindistan'a sınırdaş olan Siyam'da bu şekilde, oldukça yoğun olan Alman propaganda faaliyetleri engellenmiş oluyordu. Bu sıralarda Alman casusları Siyam'da bulunan Hintliler arasında hararetli bir şekilde İngiliz aleyhtarını faaliyetler yürütüyorlar ve büyük ölçüde para desteği sağlıyorlardı. Siyam, ayrıca ticarî açıdan da çok önemliydi, çok sayıda Alman, Çin ve Japonya'dan Siyam'a gelmişler ve Uzak-Doğu'da ticarî üstünlüğü ele geçirmeğe çalışmışlardı. Bunun akabinde, tüm düşman tebaası yabancılar Siyam'da tutuklandı ve bir kısmı sınır dışı edildi (La Croix, no: 10548, 1917, s. 2.; Laut, 1917, s. 258.). Bundan sonra münasebetler kopma noktasına geldi, *La Croix*, başmakalesinde Siyam'ın Almanya ile harp halinde olduğunu ilan ettiğini yazıyordu (La Croix, no: 10547, 24 Juillet 1917; La Croix, 1917, s. 3.). Ardından da Siyam'da bulunan tüm Alman gemileri bombalandı, erkek nüfus harp müddetince tutuklu kaldı ve tüm ticarî teşekkülleri el konuldu (La Croix, no: 10551, 1917, s. 3.). Siyam'da faaliyetleri köklü bir şekilde engellenen Almanya, Çin'de de aynı akıbete uğradı. Almanların Çin'de yaptıkları bu faaliyetler üzerine toplanan Bakanlar Kurulu, Almanya'ya savaş ilan etmenin bir mecburiyet haline geldiğini söyledi ve Hükümet Başkanı Yuan Tsing, en kısa zamanda Almanya'ya savaş ilan edileceğini beyan etti (La Croix, no: 10551, 1917, s. 3.).

Çin hükümeti, 1914'te Dünya Harbi başladığında, tarafsızdı. Ancak Devlet Başkanı Yuan-chi-kaî'nin ani ve şüpheli ölümü (La Croix, no: 10275, 1916, s. 4) ile Çin'de siyasî partiler (askerî ve ihtilalci) arasında karışıklıklar çıktı ve Çin Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye bölündü (La Croix, no: 10277, 1916, s. 3.). Bundan sonra Çin'de karışıklıkların önü bir türlü alınamadı. İsyanlar ve çeşitli eyaletlerin bağımsızlık ilanları Fransız basınında sıklıkla işlendi. Sadece birkaç örnek: Moukden Askeri Valisi, eyaletinin bağımsızlığını ilan etti, demiryollarına el koydu, Pekin, hiçbir vergi gönderilmeyeceğini açıkladı. Aynı şekilde Şantung ve Hunan eyaletleri de bağımsızlık ilan etti (La Croix, no: 10502, 1917, s. 2.). Çin'de 18 eyaletin 8'i isyan halindedir... (La Croix, no: 10196, 1916, s. 7.). 2 Haziran tarihli Morning Post: İki eyalet daha bağımsızlık ilan etti (La Croix, no: 10505, 1917, s. 1.). Merkezi ve güney eyalet valilerinin çoğu bağımsızlık ilan etti (La Croix, no: 10507, 1917, s. 3.). *La Croix*'nın başmakalesi: Çin'de durumu son derece vahim... (La Croix, no: 10508, 1917, s. 1.). Güneydeki 6 eyalette de mevcut hükümete karşı geniş askeri operasyonlar başladı. İleride, bu 6 eyaleti temsil edecek olan New-York'taki Milli Çin Ligi, Çin'in müttefikler lehinde harbe girmesine taraftardır... Güneydeki askeri birlikler Wontchang'a doğru ilerliyor... (La Croix, no: 10517, 1917, s. 3.). Bu tür haberler, altından kalkılamayacak kadar çoktur.

Çin'de Restorasyon Başarısızlığı ve Almanya'ya Harp İlanı

Çin'de devam eden bu karışıklıklar içinde, General Tchang-Hsung Askeri Parti Başkanı, 1 Temmuz'da sabah saat 03.00'te, devlet başkanının evine gitti ve istifasını istedi ve Mançu İmparatoru Hsuan Tung'un tahta oturduğunu bildirdi (La Croix, no: 10530, 1917, s. 1.). Şanghay'dan *Morning Post*'un yazdığına göre Gen. Tchang Hsun imparatorun birinci derecede vasisi (premier tuteur) oldu. Yapılan devlet darbesiyle muhalefet bertaraf edildi ve Pekin'de sıkıyönetim ilan edildi. Çin'in dış politikasının değişmeyeceği belirtiliyordu (La Croix, no: 10530, 1917, s. 4.). Çin devlet başkanı bu darbe karşısında Japon sefaretine iltica etti (La Croix, no: 10533, 1917, s. 1.). Ancak, bu darbe ile restorasyon oturmuş değildi ve parlamenter rejim de bitmiş değildi. Cumhuriyet lehinde hareketler kuvvetleniyordu, Sun Yat Sen ve diğer ileri gelenler payitahtın Şanghay'a nakline karar verdi. Başkan Li Yuan Hung'un Japon Sefaretinden Şanghay'a gelmesi istendi (La Croix, no: 10534, 1917, s. 3.). Yeniden

başbakan olan, Touan Chi Jouı, monarşistlere karşı yürümek üzere 20.000 kişiyi seferber etti (La Croix, no: 10533, 1917, s. 3-4.). Ayrıca Çin Basın Bürosu'na göre Mançu birlikleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Güney'in 14 eyaletinin hâkimi General Fong Kouo Tchang'ın kuvvetlerine direnememişti ve Cumhuriyetin halen devam etmekte olduğu haberleri Paris basınında çıkıyordu (La Croix, no: 10531, 1917, s. 4.). Artık Çin İmparatoru mağlup olmuş ve tahttan feragat etmek zorunda kalmıştı (La Croix, 1917, no: 10535, ss. 1, 3.). İmparatorun tahtta kalışı iki haftayı bile bulmamıştı. Artık Askeri Parti başkanı Gen. Tchang-Hsung, arananlar listesindeydi. Tsen Tsin'de çıkan Resmi Gazete, asi generalin ölüsünü veya dirisini getirene 100 bin dolar verileceğini yazıyordu (La Croix, no: 10537, 1917, s. 3.). Ancak General Tchang-Hsun Hollanda Sefaretine sığınmış ve 3.000 kişilik monarşist birlikler teslim olmuştu (La Croix, no: 10541, 1917, s. 3.).

Neticede Kuzey ve Güney yanlıları birleşerek 14 Ağustos 1917'de Almanya'ya harp ilan etti (Despréaux, 1918, s. 1407). Bu hususu Çin uzmanı Carsum C. Chag şöyle anlatır: *"İşin nihayetinde Çin, Almanya'nın düşmanlarıyla bir olup harbe girdi. Parlamento ikiye bölündü: İlericiler harpten yana, Milliyetçilerse harbe karşı idi. Başbakan muhafazakâr Kuzeyli asker kanadını temsil ederken, devlet başkanı az çok Güney ihtilalcilerini destekliyordu ve harbe girmeye karşıydı. Milliyetçiler parlamentoda çoğunluktu. Harbi istemeyen taraf aslında Alman taraftarı değildi. Kuzey'in muhafazakârları ile Güney'in ihtilalcileri arasında zıtlık pek barizdi. 1916 barışı, devlet başkanı Yuan-Sji-Kai'nin ölümüyle bozulmuştu. Aslında bu bir barış değil, sadece bir mütareke idi. Milliyetçiler de o günkü başbakan Tuan-Chi-Jui'nin, müttefik yardımları ile diktatör olmasından çekiniyorlardı ve ona şiddetli muhalif idiler. Kuzey'li askeri şefler bağımsızlık ilan ettiler. 1 Temmuz 1917'de bir darbeye Manchu hanedanı tahta geçirildi, bu da sadece 12 gün sürdü. Milliyetçiler, Tuan-Chi-Jui kabinesi ile uzlaştılar. İlerici kesim kabineden ayrıldı. Ve Pekin hükümeti adına harp ilan edildi"* (Chagh, 1919, s. 1214; Laut, 1917, s. 266.). Harp ilanının hemen ardından, Alman yatırımları Çin hükümeti tarafından tasfiye edildi. 14 Ağustos'ta, *Deutsche Asiatische Bank*'ın kapısı mühürlendi. Tien-tsin ve Hankéou'daki Alman imtiyazları Çin'e devredildi. Çin'in Almanya'ya olan ağır borçları iptal edildi (Le Gaulois, no: 14553, 1917, s. 2.).

1917 sonbaharından 1918 Ekim ayna kadar Çin'de fiilen iki hükümet işbaşındaydı. Eski hükümet Kanton'da, General Tuan da Pekin'de hükümet ediyordu. Bir senelik ümitsiz çarpışmalar ve borçlanmaların ardından Gene-

ral Tuan'ın politikası başarısız görüldü. Halk barış istiyordu. Kuzey parlamantosunu, Ekim 1918'de yeni başkan Hsu-shi-chang'ı seçti ve Tuan istifa etti ve ateşkes imzalandı, ardından da Şanghay'da bir sulh konferansı toplandı. Bu durumda bu iki hükümetten hangisi iş başında kalacaktı? Bu husus Paris'te toplanan Barış Konferansı'na bağlıydı. Çin, yardım ve himaye için ABD'ye yöneldi. Bir grup da Japon yardımı almadan Çin'in toparlanamayacağına söylüyordu. Ancak Çin kamuoyu ABD'den hep şüphe duymuş, Japonya'dan da nefret etmişti. Bundan sonra Çin, pasif direniş politikasını terk edecektir (Chagh, 1919, s. 1214.).

Çin'de Alman Propagandası

Almanya, Fransız Hindistanı (Indochine) Müslümanlarını, Malakka (Cava, Borneo, Sumatra), Siyam (Tayland) ve Çin Müslümanlarını davasına kazandırmaya çalışıyordu. Zaten Almanya, İslami karakterli Malakka, Cava ve Felenk Hindistanı (Endonezya) isyanlarını hep desteklemişti. Bunun için Almanya metodik ve tükenmez bir enerji ile harbin başından beri propaganda ile uğraşıyordu. O'nun İslam politikası, Sarı ırk veya Siyah ırk politikası hep aynı olmuştur (Asie Française, no: 169, avril-juin 1917, s. 76.).

Bu maksatla von Oppenheim başkanlığındaki Tercüme Bürosu'nun yayınlarını dağıtmak üzere bir Postahane kuruldu. Her taraftaki Müslümanlara dağıtılan çeşitli dillerdeki propaganda broşürleri için zaman ve para masrafları büyük yekûn tutuyordu. 1916 senesi ortalarında, gayri resmi rakamlara göre Çin dâhil olmak üzere propaganda malzemeleri 72 bölgeye gönderildi (Landau, 2001, s. 133). Almanların sadık taraftarı olan başkan Ioan-shi-kai, Almanya'dan himaye hususunda teminat almıştı. Alman سفiri, 20 Aralık'ta Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın Çin'de monarşinin restorasyonu hususunda resmen rıza gösterdiklerini ve başkana imparatorluğa dönüşü hususunda yardım vaad ettiklerini beyan etmişti. Ardından Çin'in güney eyaletlerine farklı dillerde yazılmış yüzbinlerce propaganda broşürleri, Pekin'deki Alman sefaretî tarafından gönderildi. Bu broşürlerde Çin halkına hitaben Alman-Rus barışının sağlandığı belirtiliyor ve şöyle devam ediyordu: *"Ruslar Uzak-Doğu'yu ve deniz üslerini Almanlara terk ediyorlar, Alman filosu da bu deniz üsleri yardımıyla Japonya'yı yenecek ve bu uğursuz Japonların donanmasını Çin'e verecektir. Bunun için de ilahî iradeye boyun eğerek mevcut başkanı tahta getirmek gerekir"* (SHAT, 16 N 2984). Elimizdeki bu arşiv belgesinde, alınması

gereken tedbirler ve duyulan endişeler şu şekilde anlatılır: “Almanlar, Şanghay ve Vuzum’da henüz vuku bulan ve buraları alt üst eden kasırgaların benzerleriyle protestocuları tehdit etmekten hali kalmıyor. Şanghay kasırgaları ve sel felaketi 15.000 kişinin canına mal olmuş ve dört milyon kişi evsiz kalmıştı. Bu Alman propagandası önlenmelidir. Rakip askeri liderlerin Twang-chi-kai’de bir araya gelmeleri halinde bir iç savaşın çıkması pekâlâ mümkündür” (SHAT, 16 N 2984).

Çin Hindî’nde [Indochine] ve Kamboçya’da [Kochinchine] Alman entrikaları neticesinde karışıklıklar çıktı, bunlar, Straets Settlements Malezyası ve Hollanda Hindistanı ile bağlantılıydı. Fransa Hariciyesinin 6 ayda bir çıkan son derece ciddi yayın organı *L’Asie Française*, bu iki karışıklığın amilinin Bangkok’ta bulunan Almanlar olduğunu yazıyor ve şöyle devam ediyordu : « Keza Siyam, İngiltere ve Fransa’ya karşı gerçek bir casusluk yuvası haline gelmiş ve daha harbin başından beri, Alman parası ve talimatları ile provokatörler Bangkok’tan Yukarı Laos’a gönderilmiş ve burada karışıklıklara yol açmıştır. Koşınşin iştişaları, Çin’de bulunan Alman rüşvetleriyle ve Çin gizli cemiyetlerinin aracılığıyla çıkarıldı. Fransız Tonkini’nin hemen yanbaşında, Yunnan Müslümanlarının isyan teşebbüsünde Alman tahrikleri de ayrıca söz konusudur » (*L’Asie Française*, no: 169, 1917, s. 80). Çin, Moğolistan ve Mançurya üzerinden sızan çeteler Türkistan’a sızacaklar ve burada isyan çıkaracaklar, Transsibirya hattını tahrip edeceklerdir vs... (*L’Asie Française*, no: 169, 1917, s. 80.).

Uzak-Doğu uzmanı Pierre Ngay da “Çin Hindistanı’ndan mektup” başlıklı yazısında, Çin Hindistanı’nda Alman nifaklarının görüldüğünü, gerek Fransız idarecilerinin, gerek yerli hükümetin bu hususta sıkı tedbirler aldıklarını, çapul, hırsızlık ve şiddet yanlıları arasına giren Alman ajanların, bunları suikastlarda kullanmak üzere aralarına sızdıklarını... yazıyordu (Ngay, *La Croix*, no: 10310, 1916, s. 5.)

La Croix da bir haberinde Şanghay’da Çin karakteriyle yazılmış resmi mühürlü afişlerin Fransızların oturdukları evlerin duvarlarına yapıştırıldığını, bunlarda Çinlilerin Almanca öğrenmeye teşvik edildiklerini, Avrupa’da benliklerini kaybeden Almanların Çin’i Almanlaştırmağa çalıştıklarını... bildiriyordu (*La Croix*, no: 10341, 1916, s. 6.). Büyük harp başladığında, Almanlar, Çin’de *Peking Gazette* isimli bir propaganda gazetesi ile propaganda faaliyetlerine hız veriyorlardı (*La Croix*, no: 10376, 1917, s. 5.). Almanların, Fez’den Java’ya, Kazan’dan Darfur’a, her tarafa gönderdikleri binlerce broşür söz konusuydu. Broşürler Arapça, Türkçe, Farsça, muhtelif on şark dili, Çince ola-

rak yazılmış ve adeta İslam âlemini istila edecek yoğunlukta dağıtılmıştı. Broşürlerle Şark'ın antik dinî taassup ve nefretinin modern Alman nefretinin hizmetine kazanılması hedefleniyordu (Bitar, 1916, s. 646; Doutté, 1916; Correspondance d'Orient, 16 novembre 1913, s. 465). Almanların Çin Müslümanlarına yönelik Çince propaganda malzemeleri şu şekilde tasnif edilebilir:

1. 1-Ngeou tcheou tchan yi ta che ki: Avrupa savaşının temel olaylarının hikâyesi. Çince. In-8*. 54 sayfa. Basit éphéméride'ten (harp takvimi) ibarettir. (23 Temmuz 1914-30 Temmuz 1915). Redaktörün hiçbir yorumu söz konusu değil, sadece Alman zaferleri zikrediliyor.
2. 2-Che siu to tsan ma tchang louen kiun che chang tche isin hui: Bir önceki broşürün devamı. Alman İmparatorluğu şansölyesinin savaş ve askerî meselelerle ilgili enteresan bir konuşmasının sunumu. Çince In-4*. 23 sayfa. Taş baskı (Litographie). 1914'ten beri İngiliz parasıyla yayınlanan bir Çin gazetesinde yazılan makalelere verilen cevaplar. 1915'te Almanya'nın harp sahasına sürdüğü yeni orduların şimdiye kadar son derece başarılı olduğu ve ciddi sayılabilecek hiçbir başarısızlığa maruz kalmadıkları hususunda tüm askeri şahsiyetlerin fikir birliği ile ifade ettikleri askerî harekâtlar.
3. 3-To kouo king tsi yu tchan tcheng tche kouan hi: Mevcut savaşta Almanya'nın iktisadî hayatı. Çince In-8*. Dörtgen. 86 sayfa. Taş baskı. Almanya'nın iktisadî hayatına ve Almanların ellerinde tuttukları esirlere ve sayılarına dair resimler. Bu başlıkla aynı resimler diğer dillerle yazılmış tüm propaganda broşürlerinde mevcuttur. Bu broşür, Arapçaya *Al-Hayat al-İktisadiya* adıyla tercüme edilmiştir.
4. 4-Hie houo Pao: Birlik. Çince. In-4*, 20 sayfa. Pekin'de Alman matbaası Frank Pakian'da basıldı. Çin'de Alman menfaatlerini ve fikirlerini savunan bir periyodik. Çok sayıda Alman firmalarının anonsları: Lokomotif, lokomobil, makina, demiryolu araçları imali (L'Asie Française, no: 169, avril-juin 1917, s. 79.).

Bu propaganda malzemeleri sandıklar içerisinde Hollanda üzerinden, balyalarla İspanyol bandıralı gemilerle Malaya devletleri, Filipinler ve Siyam'a gönderildi. Türkler ve Almanlar buraların tarafsız olmalarından yararlanmışlardı ve buralar onlar için Asya üssü idi. Birmanya ve Laos ile sınırdaş olan Siyam'a gelen propaganda malzemeleri Çin, Çin Hindi ve Türkistan'a rahatlıkla iletiliyordu (L'Asie Française, no: 169, 1917, s. 80.). 1915 senesinde

Bangkok'ta içinde Alman propaganda broşürleri olan yüzlerce sandık ele geçirilmişti (SHAT, 7 N 2104).

Sonuç

Sanayi Devrimi'nin ardından dünyayı aralarında bölüşen İngiltere ve Fransa, Uzakdoğu'ya yerleşmiş ve Pasifik'te söz sahibi olmuşlardı. İstenmeyen bir rakip olarak Uzakdoğu'ya sızan Almanlar, yatırımları, banka ve ticaret adamları ile Çin'de rakiplerini durdurmağa çalışırken, İngiltere ve Fransa tarafından engellendi. Her bakımdan zayıf ve çalkantılar içinde olan Çin'e Almanların da sermaye ve yatırımlarıyla girmesi ve Çin'de en büyük emperyalist kuvvet haline gelmesi rakip emperyalist devletlerin tepkisine yol açtı. Bu sıralarda rüşvet ve isyanlarla sarsılmakta olan Çin, emperyalist devletlere verdiği imtiyazlarla da ayrıca başı dertteydi. Avrupa'da 1 Ağustos 1914'te harbe dâhil olan Almanya, bu defa Uzakdoğu'da 23 Ağustos 1914'ta Japonya ile harp halindeydi, 7 Kasım'da Almanya, Japon birlikleri karşısında mağlup olmuştu ve Çin'i sömürgeleştirme gayretleri bitmişti. Bundan sonra Çin, Japon nüfuzuna dâhil oldu. Çin'de restorasyon teşebbüsü olduysa da imparator iki hafta bile tahtta kalamadı, Çin tekrar Cumhuriyet'e döndü. Amansız denizaltı savaşları neticesinde ABD de 2 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etti. Bu sıralarda 17 Şubat 1917'de Almanya'nın başlattığı amansız denizaltı savaşları yüzünden yüzlerce vatandaşını kaybeden Çin, ilkin Almanya ile münasebetlerini 14 Mart 1917'de kesti. Eski devlet başkanı Sun Yat Sen'in İngiliz Hükümetine yazdığı mektupta Çin Müslümanlarının Almanya'nın düşmanı devletlerle ittifak edilmesi halinde isyan edebileceklerini ve tarafsız kalmak istediklerini bildirdiyse de bunun gerçeklerle alakası yoktu. Ardından da 14 Ağustos 1917'de Almanya'ya savaş ilan etti. Hâlbuki Almanya Çin'in tarafsız kalması mukabilinde hayli rüşvet dağıtmıştı.

Almanların tüm tahriklerine rağmen Çin'in Müttefikler safında harbe girmesi kendi lehinde oldu. Boxer Harbi dolayısıyla yaptığı borçları ertelendi, gümrük tarifeleri revize edildi, yeniden teşkilatlanma şansı kazandı ve nihayet en fazla tehdidi altında olduğu kudretli Japonya ile müttefik oldu (Despreaux, 1918, s. 1408). Büyük Harbin sonunda Almanya, her tarafta olduğu gibi Uzakdoğu'da da mağlup oldu. Bundan sonra yeni bir dünya düzeni kurulacaktır

EXTENDED ABSTRACT

**German Activities in China During The World War
I.**

*

Yusuf Aydın
Police Academy

In search of raw materials for industry, the imperialists started to show activity in China as they exploited every part of the world. The continental power, Russia, embarked on a fierce struggle with England, the ruler of India and the seas. Japan, which has become a modern force, also joined this struggle. Far-Eastern expeditions, which started with the development of maritime, accelerated the colonial rivalry in the Pacific. With the opening of the Suez and Panama canals, the US also joined the competition here. Things got complicated when Germany, which was looking for raw materials for its industry, started to compete by establishing colonies here. In 1884 the Germans captured the Bismark archipelago and in 1885 New Guinea, the islands of Carolina, the Sute-man and Marshal islands, and in 1899 part of the Samoa archipelago. The Germans also laid the Chang-tong railways in China in 1889, costing 54 million German Mark, and pressured the Chinese government to lease the Kiao-Tchéou bay and 552 km² of land for 99 years. This meant an enormous colony. In addition, Germany wanted to reach Central Asia by connecting to China Turkestan via the Chang-tong railway, which would provide a great advantage for the Muslims of the region. This meant connecting the Far-East and Central Asia, and as a result, Chinese Muslims and Russian Muslims would be linked to each other.

Germany, with great influence in South America and the South Pacific, attempted to establish a naval base in Rabol by seizing the Micronesia archipelago between Hawaii and the Philippines and the eastern coast of New Guinea. This meant mastering the transit routes to Australia. Germany's rapid rise in the Pacific did not favor the United States, which was making large investments in China. Russia, Britain, France and Japan, emerging as a modern force and trying to infiltrate the whole Far East, were disturbed by Germany.

When the great war broke out, the economic situation of China, with a population of 400 million, was extremely bad: the misery was at its peak, the people were miserable, and bribery among the greedy rulers was quite common. So much so that they could easily sell their homeland as a pawn of any foreign power for a little benefit. Political and military life in China was also corrupt. The generals do not listen to the Palace and they revolt upon rebellion. They were leaving the people in dismay and were not paying taxes to the government.

Japan, which did not want the Germans in China, requested the surrender of China's Kiao-tcheou region with an ultimatum given to Germany on 15 August 1914. Here the Germans had huge investments and of course this request was denied. Thereupon, Japan declared war on Germany on 23 August 1914. The German commander, who was defeated by the Japanese forces on 7 November 1914, surrendered and this was the beginning of the end of the Germans in the Pacific. For the Japanese, it was now China's turn. The Japanese who wanted to settle in China gave a 21-point ultimatum to the Chinese government on May 7, 1915. The Chinese government had to transfer the concessions it gave to the Germans to Japan with two treaties dated May 25, 1915. This was a national embarrassment for China, and in response a new government was formed in Canton. After that, two governments took office in China: Northern and Southern governments. In other words, the Beijing and Canton governments. These two governments will now be in constant competition. Li Yuan-hong became president in May 1916. The opposition and the soldiers tried to put China into war on the side of the Entente. Li Yuan-hong dissolved parliament, opponents gathered around Sun Yat Sen and attacked and entered Beijing. Li Yuan-hong left the presidency, replaced by his deputy.

Upon the death of 800 Chinese on the Athos ship, which was sunk by Germany on 17 February 1917, the Chinese government announced on 14 March 1917 that the relations were cut off to the German embassy. German agents had already established arms manufactories in China, and German businessmen were disrupting business activities. They were trying to confuse China with propaganda leaflets, and they were sending propaganda leaflets to the Philippines and Siam through nonbelligerent (Netherlands, Spain, Switzerland, etc.). These places were Asian bases for the Germans. Propaganda ma-

terials coming to Siam, which borders Burma and Laos, were easily transmitted to China, Indochine, and Turkistan. The Germans also provoked Yunnan Muslims who were in the immediate vicinity of the French Tonkini and encouraged them to revolt. The gangs that infiltrated through China, Mongolia, and Manchuria were planning to infiltrate Turkistan, revolt there, and destroy the Transsiberia line. The Germans were also wreaking havoc in the Indochine and Cambodia [Kochinchine]. These were important in that they were linked to Straets Settlements Malaysia and Dutch India. Because of the submarine wars started by Germany, the USA declared war on Germany on April 2, 1917. From the autumn of 1917 to October 1918, two governments were in power in China. The old government ruled in Canton and General Tuan in Beijing. After the USA, the governments of North and South China declared war on Germany on August 14, 1917, and German investments were completely liquidated. The door of the famous German bank Deutsche Asia-tische Bank was sealed.

Like China, Siam declared war to Germany, which was extremely important. Because Siam [Thailand] was considered India's gate, and it became a hotbed for German agents. Before the declaration of war on Germany, on July 1, 1917, Gen Tchang-Hsung announced that the head of state had been dismissed and replaced by the Manchu emperor Hsuan Tung. With the state coup, the opposition was deactivated, and martial law was declared in Beijing. The deposed Chinese president defected to the Japanese embassy. However, the parliamentary regime continued. Sun Yat Sen and other statesmen transferred the Chinese capital to Shanghai. and they summoned the president, Li Yuan Hung, to Shanghai. However, the emperor, who could stay on the throne for a few days, had to give his place to the republicans. The monarchist troops of 3,000 people also surrendered. At the end of the great war, Germany was severely defeated, it lost its colonies in the Pacific and around the world.

Kaynakça / References

- Abbatucci, D. S. (1914, Juin 6). Au contact de la vie chinoise. *Revue Hebdomadaire*, (23).
- Andler, C. (1915). *Le Pangermanisme ses plans d'expansion allemande dans le monde*. Paris: Librairie Armand Coline.
- Anonyme. (1902). *L'Allemagne vers l'Est*. *Revue des Deux Mondes* (RDM), IX.

- Anonyme. (1916, Novembre 14). *Note sur le Japon-Conflit sino-japonais et chiffon de papier*. *La Croix* (10334).
- Anonyme. (1917, Juin 21). Notes sur le Japon. *La Croix* (10519).
- Anonyme. (1917, Juin 26). Notes sur le Japon. *La Croix* (10523).
- Anonyme. (1917, Juin 5). Notes sur le Japon . *La Croix* (10505).
- Anonyme. (1917, Juin 7). Notes sur le Japon. *La Croix* (10507).
- Anonyme. (1918, Mars 2). Les illusions Allemandes sur le Japon . *L'Europe Nouvelle* (8).
- Anonyme. (1920, Août 1). La politique japonaise en extrême-Orient. *L'Europe Nouvelle* (27).
- Archives Historiques de L'armee de Terre (SHAT). (tarih yok). SHAT, 16 N 2984.
- Archives Historiques de L'armee de Terre (SHAT). (tarih yok). SHAT, 7 N 2104.
- Archives Historiques de L'armee de Terre (SHAT). (tarih yok). SHAT, 7 N 2144.
- Archives Historiques de L'armee de Terre (SHAT). (tarih yok). SHAT, 7 N 2081.
- Archives Historiques de L'armee de Terre (SHAT). (tarih yok). SHAT, 7 N 2103.
- Armaoğlu, F. (1993). *Siyasî tTarih: ,1914-1990., (Cilt I)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (tarih yok). BOA. Maliye: 72767.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1338, Ca 6). Dosya no: 93, Gömlek no: 43.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (29 M 1315, M 29). BOA. BEO. DOSYA NO: 971, Gömlek no: 72767.
- Bayur, Y. H. (1957). *Türk İnkılabı Tarihi* (Cilt 3/3). Ankara: TTK Yayınları.
- Bitar, M.-Y. (1916, 10 16). Le califat et la Guerre. *Mercure de France*.
- BOA. BEO. DOSYA NO: 971, Gömlek no: 72767, 29 M 1315.
- BOA. DH. MUİ. Dosya no: 93, Gömlek no: 43, 06 Ca 1338.
- BOA. Maliye: 72767.
- Chagh, C. (1919, Juin 28). La politique extérieure et intérieure de la Chine . *L'Europe Nouvelle* (26).
- Challaye, F. (1918, Mai 4). La situation actuelle de la Chine. *L'Europe Nouvelle* (17).
- Danişmend, İ. H. (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Despréaux, J. (1918, Août 3). La Chine. *L'Europe Nouvelle* (30).
- Donnay, M. (1989). Les Boches. *L'Aventure du 20ème Siècle*, (Sous la Direction d'Alain Peyrefitte de l'Académie Française).
- Doutté, E. (1916, Juin). Les Alliés et l'Islam. *Le Matin* (11802).
- Farjenel, F. (1918, Août 3). La politique extérieure du Japon. *L'Europe Nouvelle* (30), 1405-1407.

- Gaultier, P. (1915). Les origines de la Barbarie Allemande. *Revue des Deux Mondes*, XXVIII.
- Granet, M., & Bonnet, H. (1931). Les Problèmes du Pacifique. (E. Argentor, De.) *Un Siècle et Demie d'Histoire*, III.
- İlgar, İ. (1988). *Rusya'da Birinci Müslüman Kongresi*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- J. S. (1916, Mai 27). Lettre de Chine. *La Croix* (10191).
- J. S. (1916, Mai 7). Lettre de Chine. *La Croix* (10174).
- J. S. (1916, Novembre 7). Lettre de Chine-la guerre civile à Canton. *La Croix* (10328).
- J. S. (1917, Février 6). Lettre de Chine. *La Croix* (10404).
- J. S. (1917, Juliet 3). Lettre de Chine. *La Croix* (10529).
- J.S. (1916, Décembre 1). Lettre de Chine- le nouveau différend sino-japonais. *La Croix* (10349).
- J.S. (1916, Septembre 7). Lettre de Chine-Les suites de la mort de Yuen-tche-kai. *La Croix* (10277).
- J.S. (1917, Avril 17). Lettre de Chine. *La Croix* (10464).
- J.S. (1917, Mai 17). Lettre de Chine-la rupture de la Chine avec l'Allemagne. *La Croix* 10490).
- Jancigny, E. De, (1840, Mai 15). Etat Actuel des Indes Anglaises. *Revue des Deux Mondes*, dernière partie, XXII.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi* (2. B.). Ankara: TTK Yayınları.
- Kuşçubaşı, E. S. (1993). *Hayber'de Türk Cengi*. İstanbul.
- L'Action Française, L'Asie Française, Correspondance d'Orient, La Croix, L'Europe Nouvelle, L'Excelsior, Le Gaulois, Le Matin, Mercure de France, La Patrie, Le Petit Journal Supplément Illustré, Revue des Deux Mondes, Revue Hebdomadaire, Tanin.
- Landau, J. M. (2001). *Pan-İslam Politikaları, İdeoloji ve Örgütlenme*. (N. Bulut, Çev.) İstanbul: Anka Yayınları.
- Laut, E. (1917, Août 19). France et Siam. *Le petit Journal, Supplément Illustré* (1391).
- Lévy, R. (1965). *La Révolte de l'Asie*, P.U.F. Paris: Que Sais-Je?
- Lumet, L., & Gustav, G. L.-L. (1919). *La France Héroïque* (Vol. II). Paris: Librairie Larousse.
- MAE. Vol. 1678.
- Maspero, G. (1918). *La Chine*. Paris: Librairie Delagrave.
- Ngay, P. (1916, Octobre 15). Lettre d'Indochine. *La Croix* (10310).
- Ngay, P. (1916, Septembre 29). Lettre d'Indochine. *La Croix* (10296).

- Renouvin, P. (1946), *La Question d'Extrême Orient*. Paris: Librairie Hachette.
- Ribaud, M. (1916, Septembre 14). Notes sur le Japon. *La Croix* (10283). SHAT, 16 N 2984.
- SHAT, 7 N 2103.
- SHAT, 7 N 2104.
- SHAT, 7 N 2144.
- SHAT. 7 N 2081.
- Sighetokou, R. (1918, Novembre 16). En Extrême-Orient: les conditions de la paix et le Japon. *L'Europe Nouvelle* (45).
- Verbrugge, R. (1934). *Yuan Che-k'ai, Sa vie Son Temps*. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
- Vidou, J. (1919, Juin 28). Le Japon et la question chinoise. *L'Europe Nouvelle* (26).

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Aydın, Y. (2020). 1.Dünya Savaşı'nda Çin'de Alman faaliyetleri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 5393-5421. DOI: 10.26466/opus.815302